

ÍGY ÍRTUNK MI

Svédasztal – ennél talánálbban aligha jellemezhetnénk azt a kötetet, amelyet az intézet szociológia, szociálpolitika és szociálismunkás szakos hallgatóinak az XXIV. Országos Tudományos Diákköri Konferencián díjazott munkáiból állítottak össze. Kilenc szerző hét dolgozata a társadalomtudományok legkülönbözőbb ágaiból nyújt ízelítőt, „kóstolót”. S ha az étlap bemutatása során az egyes fogások ismertetése aránytalanra sikerülne, arra nincs más mentségem, mint az, hogy egy részük bizony egzotikus ínycsengés, a társadalomtudomány alig ismert területe számomra.

A kötet első dolgozata igencsak aktuális témát boncolgat. Pintér Róbert: „Az információs társadalomba való átmenet refeudalizált nyilvánossága” című írásában habermasi hagyományokat követve, de a tradíciót új nézőpontokkal gazdagítva, az új PR-technikák elterjedésének összefüggésében elemzi a nyilvánosság funkcióváltozásait a XX. század második felében, pontosabban „az információ-intenzív termelés megjelenése utáni és az (internet) network központú »jelenségek« elterjedése előtti” korszakban. Elemzésében szembeszáll a sematikus modellekkel, és azt igyekszik kimutatni, hogy a vizsgált korszakban is egyfajta egyensúlyi állapot jellemzi a nyilvánosságot, melyben annak kritikai funkciója ugyan meggyengül, de a manipulatív funkció előretörésének következtében sem tűnik el teljesen. A társadalmi nyilvánosság átalakulásának vizsgálatakor a szerző az információról való gondolkodás megváltozását állítja a középpontba, és nem véletlenül. Mivel „az információhoz való szabad hozzáférés a kritikai, az információ mint áru a manipulatív nyilvánossághasználatot segíti elő”, az egyik legfontosabb kérdés, amire választ kaphat az olvasó a dolgozatból, az, hogy miért nem lehet az információ csak áru. A választ részben az információ speciális tulajdonságaiban, részben a modern plurális demokráciák politikai szereplőinek érdekeiben találja meg a szerző. De ha az információkhoz való hozzáférés teljes piacosításának s vele a nyilvánosság manipulatív funkciójának győzelméhez vezető út egyik akadályát éppen a politikai szereplők érdekei jelentik, akkor felvetődik egy – a dolgozat keretei között már nem megválaszolható – kérdés: létrejöhet-e a közeljövőben egy olyan politikai berendezkedés, amelyben a kritikai-okoskodó nyilvánosság már nem elengedhetetlen politikai intézmény?

Ha erre a kérdésre nem is ad választ, mindenesetre napjaink politikai világába kalauzol a kötet második szerzője, Karácsony Gergely. „Az átalakuló átmenet? Választói magatartás és politikai konszolidáció Magyarországon” című dolgozatában – amellyel az egyik politológiai alszekcióban első helyezést ért el – a magyarországi pártok és választóik kapcsolatát vizsgálja, erős kritikai észrevételekkel, illetve az eddigi hazai kutatások főáramát tekinti át. Ezek a kutatások ugyanis – a szerző véleménye szerint – túlhangsúlyozták a csoporthátterek vizsgálatát a pártpreferenciák individuális formálódásának folyamatával szemben, továbbá nem fordítottak kellő figyelmet a politikai pártok szavazatmobilizáló stratégiáinak vizsgálatára. E „módszertani egyensúlytalanságok” kiküszöbölésére Karácsony egyfelől a választói magatartás racionális modelljét alkalmazta a magyar választói magatartás elemzésére, másrészt a pártok és választóik viszonyát a piac analógiájára képzelte el. A modell

gyakorlati alkalmazása során a magyar választók egyharmada bizonyult racionálisnak, azaz olyanak, aki a saját álláspontjához legközelebb eső álláspontot képviselő pártra adja szavazatát. Ebben nem kis szerepe van a pártoknak, amelyek – a politikai dilemmák világát leegyszerűsítő szimbólumok révén – lehetővé tették a választók számára, hogy tájékozódjanak a politikában, és racionális döntést hozzanak a parlamenti választásokon.

Ugyancsak a magyar társadalom jelenlegi állapotát vizsgálja, igaz egy egészen más perspektívából, Fehér Boróka, Ódor Mónika és Vályi Réka. Az általános iskolai mozgássérült gyermekek helyzetének leírásakor egy olyan komplex megközelítést választottak, amely jócskán túlmegy a fogyatékoság biológista szemléletén, és a mozgásfogyatékoságot társadalmi kontextusában értelmezi. Mivel Magyarországon nincs hagyománya a fogyatékos emberek helyzetét feltáró kutatásoknak, tanulmányuk hiánypótló munka. A három szerző részletesen elemzi a fogyatékos gyermek családba kerülésével felmerülő problémákat, az iskolaválasztás és az általános iskolai évek nehézségeit, valamint a mozgássérülteket szolgáló ellátórendszert, majd a téma alapos ismeretében megoldási javaslatokat vet fel a feltárt problémák és az ellátórendszer hiányosságainak orvoslására. De nem feledkeznek meg arról sem, hogy konkrét témák megjelölésével könnyítsék meg azok dolgát, akik követni szeretnék őket a mozgáskorlátozottak helyzetének feltárására és javítására irányuló kutatásokban.

Csere Gábor „Dinamikus modell a szociológiában” című munkája valószínűleg az új elemzési módszerekre fogékony olvasók számára szolgálhat élvezetes olvasmányul. A szerény cím igen összetett munkát takar. A szerző ugyanis a dinamikus modellek ismertetése és történetük színes bemutatása mellett nemcsak az összetett dinamikus modellek szociológiai alkalmazásának elvi lehetőségeit vette fontolóra, de egy olyan számítógép-programot is készített, amellyel ez megvalósítható. Sőt, az általa készített programmal rögtön elemezte is a Magyar Háztartás Panel vizsgálat 1992 és 1997 között felvett adatait. Beismerem, a terület számomra, ha nem is ezotérikus, mindenképpen egzotikus, ezért inkább magát a szerzőt hívom segítségül, hogy kedvet csináljon az olvasónak ehhez a kétségkívül ígéretesnek látszó módszerhez: „A statikus statisztikai elemzésekkel szemben a dinamikus folyamatok reprodukciója azzal az előnnyel is kecsegtethet, hogy a sokdimenziós erőhatásuk, bonyolultságuk, átláthatatlanságuk ellenére megismerhetővé, így végső soron kezelhetővé és felhasználhatóvá válnak. A dinamikus folyamatok reprodukciója hosszú távon azzal a haszonnal is járhat, hogy prognózisokat, szociológiai előrejelzéseket tudunk tenni.”

Debreceni Erzsébet „A különbség tényleg köztünk van” című első helyezést elért munkájáról már olvashattak a Szociológiai Szemle olvasói az 1999/3. számban, az OTDK-ról szóló beszámolóban. Ezért kedvesen ajánlom talán elég annyi is, hogy a szerző konzulens tanárának, Kovács Andrásnak „A különbség köztünk van” címmel publikált, a főiskolások és az egyetemisták körében folytatott antiszemitizmus-kutatásának egyik megállapítását vizsgálta felül dolgozatában.

Benda Klára komoly, irigylésre méltó elméleti apparátussal felvértezve kétségtelenül vidámabb területekre vezet bennünket. Hogyan nevetünk az előítéleteken? – teszi fel a kérdést, hogy rögtön meg is válaszolja a magyarországi cigányviccek nyelvészeti és szociálpszichológiai elemzésén keresztül. Nagy a kísértés, hogy néhány

illusztrációval színesítsem ismertetőmet, de azt hiszem, erre semmi szükség, a kötet olvasói valószínűleg úgyis ezeket az oldalakat fogják először fellapozni.

Pálincás János egy másfajta szellemi kalandra invitálja az olvasót. Gazdaság-antropológiai dolgozatának címe magáért beszél: „Reciprocitás és redisztribúció”. Munkája nagy részében e két – nem szigorúan gazdasági – elv megjelenését és alakulását mutatja be a tudománytörténetben, azon belül is elsősorban Mauss és Polányi munkásságában. Az elméleti alapvetés után a kula és a potlach intézményén keresztül az olvasó az említett elveket talán leghíresebb konkrét formáikban láthatja működni. De nem sokáig élvezheti a Trobriand-szigetek lakosainak vagy az északnyugati indiánok képzelt társaságát, hiszen a szerző innét is tovább vezet, hogy megismertesse a javak forgásának egyéb módozataival, a speciális cserékkel, az osztozással és a szerencsejátékokkal, majd a társadalmi igazságosság általánosabb kérdését érintve hazahozza jól ismert világába, ahol talán meglepve fedezi fel, hogy „a reciprocitás és a redisztribúció közöttünk van, a piaci rendszertől függetlenül vagy éppen ahhoz alkalmazkodva, de mindenképpen létezik.”